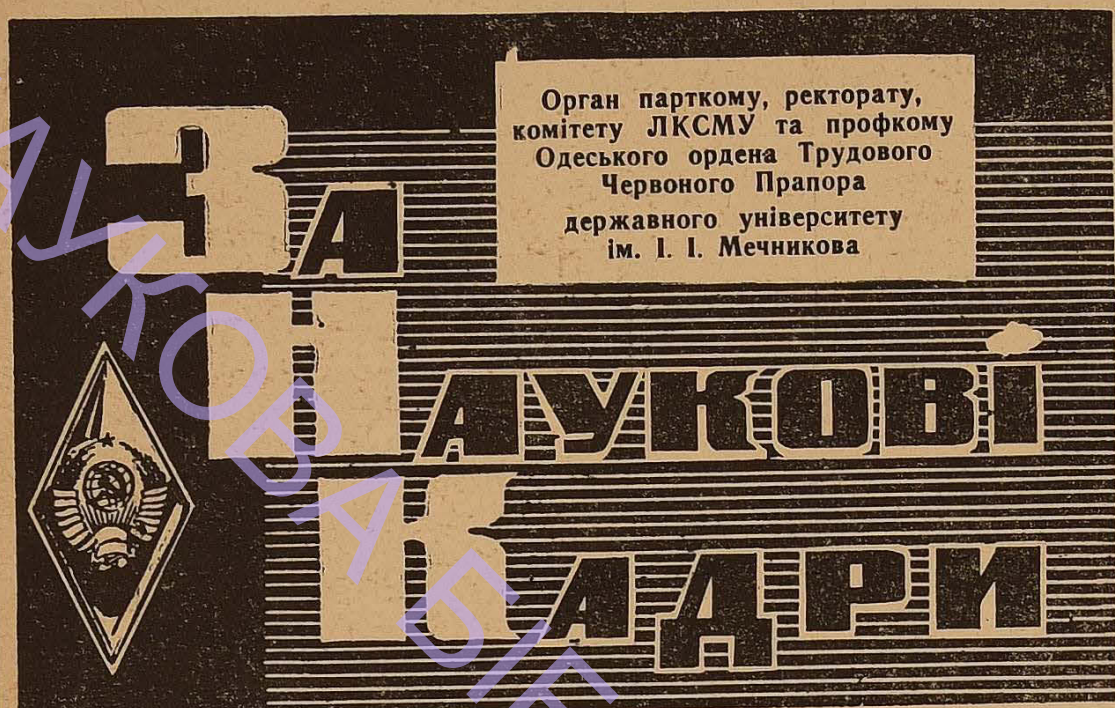

...ВІЙСЬКА 3-го УКРАЇНСЬКОГО ФРОНТУ СЬОГОДНІ, 10 КВІТНЯ, В РЕЗУЛЬТАТІ ВМІЛОГО ОБХІДНОГО МАНЕВРУ ПІХОТИ І КІННО-МЕХАНІЗОВАНИХ З'ЄДНАНЬ В ПОЄДНАННІ З ФРОН-

ТАЛЬНОЮ АТАКОЮ, ОВОЛОДІЛИ ВАЖЛИВИМ ГОСПОДАРСЬКО-ПОЛІТИЧНИМ ЦЕНТРОМ КРАЇНИ, ОБЛАСНИМ МІСТОМ УКРАЇНИ І ПЕРШОКЛАСНИМ ПОРТОМ НА ЧОРНОМУ МОРІ — ОДЕСА...

ПРОЛЕТАРІ ВСІХ КРАЇН, ЄДНАЙТЕСЯ!

РІК ВИДАВАННЯ
XXXV

№ 13 (963)

10 КВІТНЯ

1969 р.

Ціна 2 коп.

25 років тому, 10 квітня 1944 року, доблесні воїни радянської армії в жорстоких боях звільнили нашу рідну ОДЕСУ.

**СЛАВА МІСТУ-ГЕРОЮ,
МІСТУ-ТРУДІВНИКУ!**

ЯК ЦЕ БУЛО

...Війська 3-го Українського фронту сьогодні вранці оволоділи містом Одеса. Цією новою перемогою бійці й офіцери Червоної Армії ще раз продемонстрували свою військову майстерність, мужність і героїзм. Противник займав на підступах до Одеси дуже вигідні позиції. З сходу і півночі місто прикрито затокою, лиманами, численними балками і ярами.

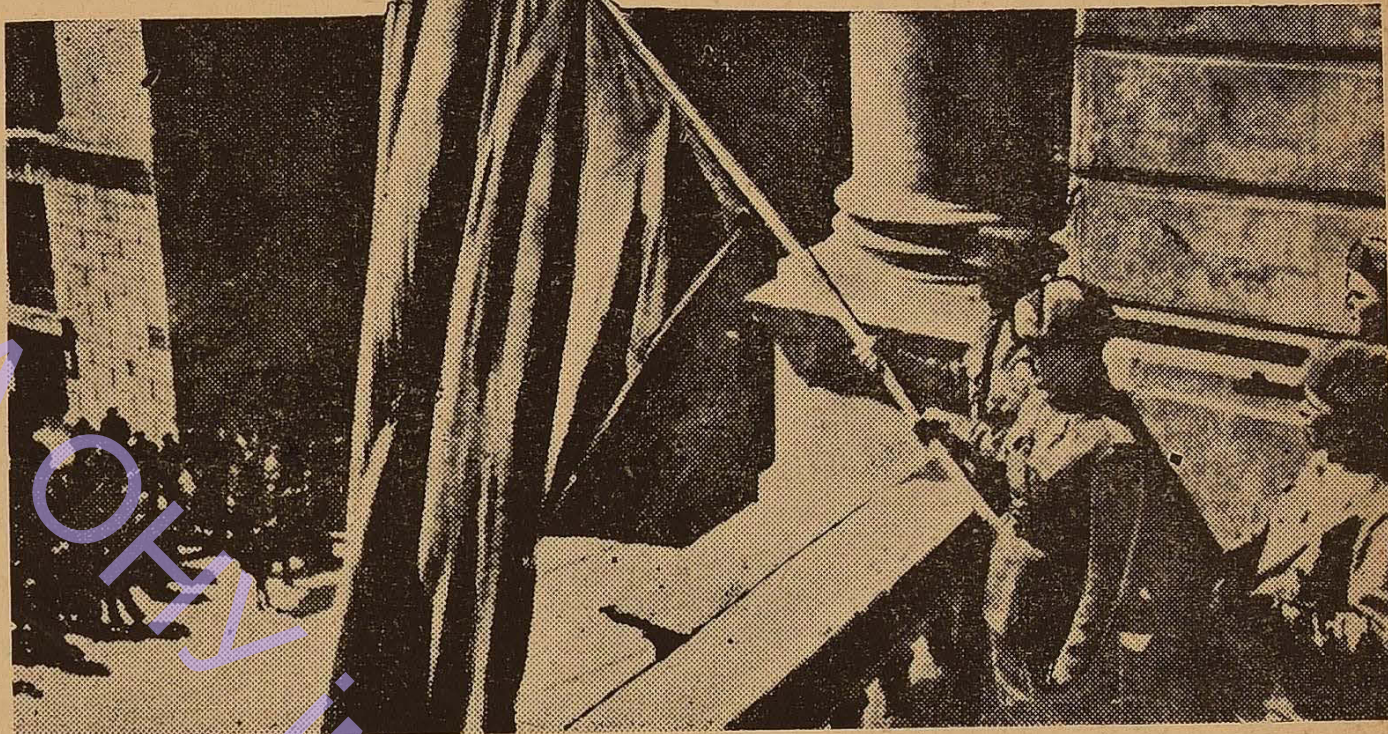
Вузькі перешийки між Одеською затокою, Куяльницьким та Хаджібейським лиманами німці перетворили в могутні рубежі оборони з протитанковими ровами, дзотами, мінними полями і дротяними загородженнями. За свідченням полонених, німецьке командування вважало, що населені пункти Сортувальна, Солдатська слобода і Пересип наглухо закриті підступ до Одеси. Радянські частини всіх родів військ, незважаючи на бездоріжжя, прорвали оборону німців, форсували Куяльницький лиман і з флангу нанесли удар противнику.

Німці, боячись опинитись притисненими до моря, стали відходити і послабили опір на перешийку. Тоді наші війська і застосували фронтальну атаку, зім'яли противника і штурмом зайняли населений пункт Пересип. Намагання гітлерівців втриматись на підготовлених рубежах на північній і східній околицях міста успіху не мали.

Наші бійці вчора ввечері дрібними групами

почали просочуватись до Одеси і зав'язали вуличні бої. Одночасно групи кавалерії, танків і мотопіхоти застосували глибокий фланговий обхід, швидко просунулись на південь, до узбережжя моря, і опівночі вийшли на західну і південно-західну околиці Одеси. Всю ніч йшли жорстокі вуличні бої, в результаті яких радянські війська повністю оволоділи містом і першокласним портом на Чорному морі. Захоплено величезні трофеї, в числі яких багато танків, сотні гармат і мінометів, велика кількість паровозів, декілька тисяч вагонів і платформ з різними вантажами.

З повідомлення
радянського інформбюро.
10 квітня 1944 року.

10 КВІТНЯ 1944 РОКУ. НА ФОТО ВНИЗУ: ВІЙСЬКА 3-го УКРАЇНСЬКОГО ФРОНТУ ВСТУПАЮТЬ У ВИЗВОЛЕНУ ОДЕСУ. НА ЗНІМКУ ВГОРІ: ВОЇНИ РАДЯНСЬКОЇ АРМІЇ ВОДРУЖАЮТЬ ЧЕРВОНИЙ ПРАПОР НА БАЛКОНІ ТЕАТРУ ОПЕРИ ТА БАЛЕТУ.

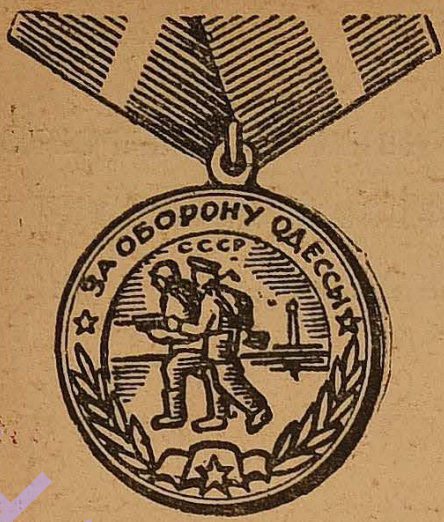

РІДНЕ МІСТО

Рідне місто, ти знову
розквітло,
По кварталах щебече
весна.
Скільки радощів, скільки
світла,
У Одесу вона принесла!
Розпустились каштанові
віти,
Порозбризкалось сонце
в очах.
Пісню юності з моря
вітер,
Мов ту чайку приніс
у руках.
І якщо вам потрібна
адреса
Міста щастя та сонячних
мрій,
Завітайте в квітучу Одесу
Все найкраще зустрінете
в ній.
Вечір сонно розхлюпує
тишу
Черепашками зорі ясні.
Рідне місто,
тебе не залишу,
Де б не був я —
ти в серці моїм.

Вяч. РИБАКОВ,
студент філфаку.

НЕ ЗГАСНЕ СЛАВА ТВОЯ, ОДЕСО,

ПОРУЧ З НАМИ

НА АЛЕЇ СЛАВИ

В УРОЧИСТОМУ караулі на Алеї Слави міста-героя Одеси завітали солдати і матроси. Червоними полотнищами вкриті гранітні меморіальні плити. Тиша. І тільки лунають кроки піонерів, які йдуть на зміну караулу до пам'ятника Невідомому матросу.

Дванадцята година дня. До трибуни підходить голова Одеського міськвиконкому В. М. Шурко.

— Ми зібралися тут, — говорить він. — на урочисто-траурний мітинг, щоб віддати данину пошани, данину пам'яті тим, хто обороняв, захищав, визволяв наше місто від фашистської нечисті. Алея Слави — свячене місце для кожного одесита. Тут поховані герої, які віддали життя за наше щасливе сьогодні.

Ми урочисто перепахуємо ще 48 чоловік, чий імена навечно увійдуть в історію бойової слави Одеси. Серед них начальник розвідки 248-ї стрілецької дивізії Б. І. Самаров, секретар партійної організації в розвідувально-диверсійному загоні Молодцова-Бадаєва К. Н. Зелінський, старший політрук Ф. І. Дука, екіпажі підводних човнів М-33 і М-60.

Імена героїв золотом викарбувані на гранітних плитах.

Один за одним підходять до трибуни бойові соратники загиблих, офіцери Радянської Армії, моряки. Це мов жива естафета поколінь, які пам'ятають про подвиг батьків, беруть клятву продовжувати справу батьків, ніколи й нікому не віддавати своєї землі, свого міста.

Закінчується мітинг. І під звуки салюту опускаються останки героїв у священну землю, над якою горить вогонь Вічної слави.

НА ФОТО: біля пам'ятника Невідомому матросу.

КОЛИ я йду вулицями міста, то часто замислююсь над тим, скільки бачили на своєму віку вікна його будинків, блискучі бруківки його вулиць, його мовчазні й гордовиті пам'ятники. Адже вони не раз були свідками справжніх подвигів радянських людей — отих самих людей, що діловито поспішають мені назустріч, випереджають на поворотах, жваво про щось говорять, людей, на яких інколи і не звернеш уваги. А ці люди творили історію...

Андрій Іванович Позігун, доцент кафедри неорганічної хімії нашого університету, зовні нічим особливим не примітний — звичайний собі чоловік, середнього зросту, худорлявий, з посивілими скронями. Але в його погляді щось таке, що примушує зупинитись, замислитись. Такі очі можуть бути тільки у того, хто багато пережив, хто за життя платив власною кров'ю.

І це дійсно так. Без перебільшень можна сказати, що Андрій Іванович Позігун належить до числа тих людей, з чийми іменами пов'язані славетні сторінки оборони нашого рідного міста від фашистської навали. Він одним з перших зустрів ворога на підступах до Одеси, він в числі останніх залишив місто.

— В свій час, — розповідає Андрій Іванович, — оборона Одеси викликала в усьому світі величезний резонанс. Досвіду оборони ми ще не мали. До того ж ворог мав велику чисельну перевагу. Та нічого вдіяти з нами гітлерівці не могли.

— Я був офіцером морської піхоти під командуванням легендар-

ного полковника Осипова, — продовжує свою розповідь Андрій Іванович. Ця людина служила для всіх нас прикладом незвичайної мужності.

Мені в той час довелося прийняти командування батальйоном: офіцерів у нас залишилося мало, а весь батальйон нараховував лише близько ста осіб.

Часто говорять про героїзм. Але в чому він полягає? Та ось конкретний приклад — відчувачи, що нас мало, ворог безперервно йшов в атаку, обстрілював нас артилерійським вогнем. Щодня нам доводилося відбивати п'ятишість атак.

Але ось одержано наказ про відступ. А ворог пішов ще в одну атаку. Ми підпустили його на відстань у 25—30 метрів і закидали гранатами, що вироблялись і нашими хіміками у лабораторіях університету. Понад триста ворожих солдат загинуло в цьому бою. Але ми не тільки оборонялись.

Нерідко ми переходили в контратаки. Саме цими контратаками, що викликали жах у ворогів, славились підрозділи полковника Осипова...

Після оборони Одеси Андрій Іванович брав участь в обороні Севастополя, пройшов в рядах військ Радянської Армії героїчний шлях перемоги. А після закінчення Великої Вітчизняної війни він повернувся до викладацької та наукової праці в наш університет, з яким пов'язані сорок років його життя.

Герої поруч з нами... Ці чотири коротких слова сповнені глибоким змістом. Вони примушують прийняти великою повагою до людей, що живуть серед нас звичайним буденним життям, але у яких велика й героїчна доля. До них належить і комуніст Андрій Іванович Позігун.

Леонід ПЕЛЬЦМАХЕР,
студент філологічного факультету.

ДРУЗИ БОЙОВІ...

ПРО ГЕРОІВ пишуть книги... По них юність вчиться жити, любити, боротися. З героїв беруть приклад, вони назавжди залишаються супутниками і порадиниками. Так переплітаються долі героя і читача. А за ними стоїть ще одна доля; менш помітна, та не менш чудова. Це доля автора. Але автори залишаються авторами. Просто автор і Я. М. Штернштейн, доцент нашого університету, журналіст, учасник оборони Одеси.

Відповіді на запитання він давав стислі, точні, мало говорив про себе, залишався вірний своєму принципів: «Я перш за все історик». Але за його розповідями скривалась і вічна відданість загиблим друзям, і вічний борг перед ними...

Кого з вихованців університету — захисників і визволителів Одеси Ви знали?

Перш за все скажу про загиблих товаришів, моїх бойових університетських друзів. Не забути мені ніколи Гаврила Осенка, нашого Гаріка, історика, журналіста, людини великих духовних ресурсів, який до війни був редактором «Молодой гвардии». У себе над столом Гаврило повісив плакат зі словами Горького, набраними власноручно в друкарні: «Товаришу, знай і вір, що ти найнеобхідніша людина на землі. Роблячи свою маленьку справу, ти почав створювати справді новий світ». В цьому — весь Осенко.

На фронті він завідував партійним відділом газети Приморської армії «За Родину». І тоді вже він задумав писати книгу про оборону Одеси і «Записки військового кореспондента». Але не встиг. В останніх боях за Севастополь його було смертельно поранено.

Загинув і Григорій Гітін, теж історик, симпатична, талановита людина, який написав в партизанському загоні монографію про В. І. Леніна.

Всі викладачі, які працювали в університеті до війни, пам'ятають до цього часу Ваню Адамова, лекції якого відзначались особливим темпераментом і силою. Не можна забути Давида Грицького, з його жадібними до роботи руками.

Скільки їх не повернулось до університету, де вони мужніли, працювали, мріяли. Вони були такі різні, але загинули однаково — героями.

Розкажіть, будь ласка, про університетську барикаду.

Так, була така барикада. Мостова на тому місці вже давно залита асфальтом. Тепер тут скверик...

А тоді, в серпні 1941, Одеса була оголошена на осадному положенні, на вулиці перед університетом почали будувати барикаду. Розрили мостову, а буліжник обережно склали біля фасадної стіни. Зброї і боеприпасів не вистачало, тому і каміння призначалося ворогові. Дивно. Можливо. Намір був такий: «Боротись до останнього».

В мішки, які шили дівчата, насипали пісок, привезений з пляжу, і складали в декілька рядів вперек дороги, встановлюючи перед ними протитанкові «їжаки».

А коли довелося за наказом командування залишити Одесу, на-

стали найтрагічніші хвилини прощання з містом. Як зараз бачу барикаду, за якою втиснувся університет, суворий, змучений. Ми не помічали один одного і, здається, нічого не чули, намагаючись запам'ятати свою alma mater — університет. Але тепер в пам'яті вириваються образи, обличчя, з роками вони робляться чіткішими, згадується частіше сказане. Ось тоді наш Гарік Осенко з гіркою перифразував слова Дантона: «Разве можно унести родной университет и город на подошвах сапог?». І всі відповідали: «Мы еще вернемся, скоро вернемся». Повернулись, та не всі.

Якою Ви побачили Одесу після звільнення?

Визволяти Одесу мені не довелося — поранило. Але як я хотів тоді ввійти в місто, щоб побачити першу його радість після довгих днів окупації, як мріяв...

Я дрався под Краснодоном, В атаку ходил под Курском, А грезил твоим бульваром,

А грезил Матросским спуском, — писав один лікар-одесит, який загинув в 1942. Таке ж почуття охоплювало і мене, та що там мене — всіх, хто хоча б раз побував в Одесі. «Я зрозумів, що рухало наших солдатів, що давало їм сили для останнього ризику, чого кидка, коли побачив стіни Одеси», — якось сказав мені один командир частини.

Як склалась доля Ваших колег, які захищали і звільнювали Одесу?

Пам'ятаю, ще в 1941 Т. Я. Сьора, університетський фізик, писав: Час прилет.

Не будет ни окопов, Ни пушечных ни пулеметных гнезд. Мы вновь направим жерла телескопов.

По золотым ориентирам звезд. Всі хотіли повернутись до мирної, творчої праці після розгрому гітлерівської Німеччини, але не всі повернулись. Чудові долі в тих, хто повернувся до університету.

Всі знають доцента Зіновія Яковича Березняка. Багатьом доводилось важко, а йому — особливо...

Повернувся Діма Бойко, який одержав орден Леніна за оборону Одеси, Льоня Мазов, Семен Кублановський, Андрій Позігун, Данило Ускач, Аркадій Іванов, Євгеній Дятлов.

Повернувся і Сьора, який очолював фізичний факультет університету. Але смерть забрала його в розквіті творчих сил.

Ваші плани на майбутнє?

Є в мене така мрія — створити, написати книгу про тих, хто не повернувся до університету, хто загинув, захищаючи Батьківщину. І назвати її «Університету вірні сини».

Я часто дивлюсь на студентів і згадую моїх однокурсників, колег. Адже всі вони були молодими, теж мріяли, писали вірші.

На війну пішли всі. Ім і в голову не приходило, що вони звернуть подвиг — це було просто правилом поведінки воєнного часу. Так, вони були героями, і про них треба писати, багато писати.

Інтерв'ю брала студентка Л. БЕЛОЗЬОРОВА.

ЗДОБУТА В ЗАПЕКЛИХ, СУВОРИХ БОЯХ!

ТАК, НІКОЛИ не забути весни 1944 року. Переді мною зримо постають картини важких березневих боїв за м. Миколаїв, вихід наших військ до ріки Буг.

Важке завдання постало перед нами — артилеристами. Треба було швидко форсувати Буг, щоб не дати ворогові відірватись, щоб продовжувати його переслідування. Але як це зробити? Чекаючи поки наведуть переправу ми не могли. І було вирішено: форсувати Буг на паромі. Навантажили гармати, трактори і 31 березня ріка залишилась у нас позаду.

Розпочався марш. Важкий, виснажливий. Весняне бездоріжжя, дороги розвезло. Рух був можливий лише

ВЕСНОЮ 1944...

по одному одеському шосе. По ньому і підійшли ми 3 квітня до Лиману, намагаючись подолати його з ходу.

Але ворог чинить сильний опір. Він веде по нас вогонь зі всіх видів зброї.

І все-таки група наших воїнів-смільчаків в снігову хуртовину, по горло в крижаній воді пробивається через Лиман, збиває противника і ми кидаємось вперед — до Одеси.

Нас вже не стримати. Чотири дні ми з боями просуваємось від рубежу до рубежу, кидаємо на ворога тонни смертоносного металу.

Нарешті, під вечір 9 квітня противник розпочав відхід. На його плечах воїни вриваються на околиці Одеси. А 10 квітня славне наше місто було повністю очищене від ворога.

Ми йдемо Одесою. Артилерійський полк, яким я тоді командував, радісно зустрічає населення. Нас обнімають, цілують... Радість і квіти, квіти...

Увечері 10 квітня виходимо в район Ближніх Млинів. І раптом небо засяло тисячами різнокольорових ракет. Столиця нашої Батьківщини — Москва салютувала визволителям Одеси 24 артиле-

рійськими залпами з 324 гармат. 12 залпами салютували нам кораблі Чорноморського флоту.

П'ять днів перебували ми тоді в Одесі. Нам надали їх для відпочинку. Але замість нього ми разом з робітниками заводу імені Січневого повстання приводили бойову техніку в порядок, поповнювались боеприпасами, всім необхідним для бою.

15 квітня ми вже знову були на марші, а 20 квітня до нас дійшла радісна звістка — нашому полку було присвоєно найменування «Одеський».

І. СОКОЛОВ,
полковник запасу, заступник
голови профкому ОДУ.

МУЖНІСТЬ, ВІДВАГА, СТІЙКІСТЬ

ГІТЛЕРІВСЬКЕ командування прагнуло будь-якою ціною утримати Одесу. Сюди були стягнені значні сили фашистів.

Проте ніщо не могло стримати наступальний запал радянських воїнів. Вранці 10 квітня Одеса знову стала радянською.

Нижче доводяться два матеріали з армійської і дивізійної газет. Матеріали зібрані і підготували до друку викладач нашого університету А. Бачинський і науковий співробітник партійного архіву Одеського обкому КП України П. Кундаров.

ВАС ЖДУТ, ГВАРДЕЙЦЬ!

ТОВАРИЩИ гвардейцы!

Перед нами родная Одесса. Город-герой. Город — любимец всего советского народа. Мы шли к Одессе, преодолевая ожесточенное сопротивление врага, распутицу, трудности.

Мы шли, и каждый знал — впереди Одесса. Она ждет нас — освободителей. И вот мы стоим на подступах к городу. Радостно и взволнованно бьются сердца.

Орудийные раскаты возвестили одесситов, что час освобождения близок. Стонущие, изнывающие под фашистским игом советские граждане ждут, когда по улицам их родного города пройдут наши танки, промчатся лихие кавалеристы, могучей поступью пройдут героические пехотинцы, неся на своих знаменах счастье освобождения. Остервенелый враг злобно огрызается... Пусть бесится фашистская погань. Одессы ей не удержат. Вражеские войска окружены. Все дороги к отходу отрезаны. В огромном котле, созданном вокруг Одессы, найдут себе могилу гитлеровские головорезы.

Одесса должна быть взята и будет взята нами...

Вернем, товарищи гвардейцы, Советской Родине Одессу!

Пусть бессмертные подвиги героических защитников Одессы в 1941 г. вдохновляют нас, гвардейцев, сегодня на священную борьбу за освобождение города... Выполним до конца свой воинский долг, как его выполнили доблестные воины, оборонявшие Одессу в 1941 году, освободим Одессу от фашистских мерзавцев.

Вперед, гвардейцы, на ратные подвиги!

Вперед на освобождение Одессы, на освобождение прекрасной Молдавии!

Смерть немецким захватчикам!

Из обращения политотдела 8-й гвардейской армии.

СПАСИБО ТЕБЕ, СОЛДАТ

ДОРОГИЕ бойцы, сержанты, офицеры!

Мы, комсомольцы и молодежь, собравшись на митинг, посвященный освобождению родного города Одессы и Одесской области, передаем вам, нашим славным освободителям, сердечную благодарность и желаем новых блестящих побед в борьбе за окончательный разгром ненавистного врага.

Два с половиной года немецко-фашистские захватчики грабили наш богатый край, издевались над нашим мирным населением. Они хотели сделать нас, воспитанников большевистской партии и Советского правительства, своими рабами.

Тысячи юных советских патриотов замучили фашистские палачи. В тюрьмах и концлагерях фашистские изверги применяли к нашим юношам и девушкам самые зверские пытки: подвешивали к потолку, загоняли им под ногти гвозди, прищемляли губы, вырезали звезды на теле, сажали непокорных на электрический стул. Эти дикие звери жадно наслаждались муками людей, которые попали в их грязные лапы. Но ни пытки, ни муки палачей не могли поколебать веру в силу Советского государства. Мы верили, что вы вернетесь, родные. И каждый удар палача еще более укреплял в нас эту веру. Вы пришли. День 10-го апреля никогда не забудем мы — это самый счастливый день в нашей жизни, который принес нам то, о чем мы мечтали два с половиной года. Вы освободили нас от ига фашистских палачей.

Вы вернули нам свет, жизнь, любовь. Теперь мы можем счастливо жить и трудиться на благо нашей любимой Родины.

Обещаем вам, дорогие друзья, героические войны Красной Армии, отдать все свои силы, всю свою молодую энергию, все свое умение на восстановление нашего любимого города-героя Одессы.

Будем всеми силами помогать вам, дорогие братья, чтобы скорее приблизит светлый день — день победы над врагом.

Да здравствует непобедимая Красная Армия!

(Газета «Гвардеец» 49-й гвардейской стрелковой ордена Суворова II степени Херсонской Краснознаменной дивизии).

Ці знімки належать історії. Ось вихоплений фотооб'єктивом кадр: фронтова дорога, а на ній мила дівчина-регулювальниця в солдатській шинелі. З посмішкою проводить вона наших воїнів до Одеси.

А ось інший знімок. Місто визволено. Одеса знову наша. Знову над її мужньою і багатостраждальною землею Червоний прапор. Радощам жителів немає меж. А що пишуть довгождані рідні газети?

ВОГНЕННИЙ ЕКІПАЖ

УЧАСНИКИ боїв за Одесу пам'ятають подвиг танкового екіпажа комуніста Панкратова.

Ворог контратакував великими силами. Танк Панкратова стримував натиск фашистів. Вкрай розлючені, вони перевели на одну машину вогонь двох протитанкових батарей. Один снаряд влучив в ціль. Танк спалахнув. Але, не припиняючи нищівного вогню по гітлерівцях, мужній екіпаж зумів

збити полум'я. Понівечена, обгоріла машина залишилась у строю і брала участь у відбитті чергових контратак фашистів. Невдовзі другий снаряд протитанкової гармати врізався у броню танка. Але й цього разу танкісти загасили полум'я. Гітлерівців, які піднялись в атаку, сподіваючись, що з танком покінчено, зустрів кулеметний вогонь. Близько чотирьох десятків

фашистських солдатів було вбито у цьому бою.

Тяжкої втрати зазнав і мужній екіпаж: осколком снаряда вбило командира Панкратова.

У подальших боях відзначилися танкісти комсомольці Андреев і Коренков, які знищили 9 гармат, 25 автомашин ворога. Кулеметним вогнем вони скопили близько сотні гітлерівців.

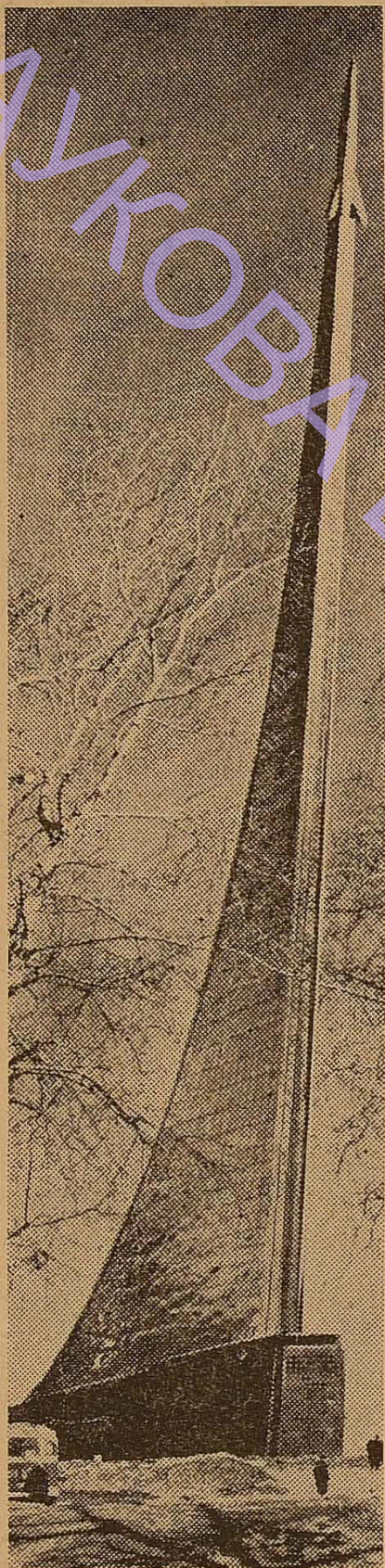
Обидва танкісти відзначені урядовими нагородами.

П. СТОЛЯР.

В ІМ'Я ЛЮДИНИ НА ЗЕМЛІ

12 КВІТНЯ —
ДЕНЬ
КОСМОНАВТИКИ

Обеліск на честь підкорювачів космосу на проспекті Миру в Москві.

Фото Н. ГРАНОВСЬКОГО.

БАГАТО тисячоліть погляд людини звернений в небо, туди, де загадково мерехтять міради зірок. І нехай людина завжди усвідомлювала, що вона лише мешканець Землі, маленького космічного тіла в одному з куточків безмежного всесвіту, думки її давно вже прагнуть до далеких космічних світів.

Мрія завжди обганяє реальний хід подій. І це закономірно. Рано чи пізно вона втілюється в життя, стає реальністю. Стала дійсністю казка про килим-літак, здійснився і політ людини в космос.

«Протоны» і «Зонды», «Электронны» і «Полёты», «Марсы» і «Венери», серія «Лун» і «Космосов», «Востоки», «Восходы», «Союзы»... Та хіба перерахувати всі витвори рук і розуму радянської людини, яка дерзнула підкорити безмежний океан зірок.

Прошло не так вже й багато часу з дня запуску першого в світі радянського штучного супутника Землі, але скільки зроблено нових відкриттів, які мають фундаментальне наукове і практичне значення! Супутники, космічні кораблі, до-

АКТИВНЕ вивчення космічного простору вплинуло й на розвиток лексики не тільки мов народів нашої країни, а й лексики мов народів усього світу. Річ у тому, що лексика кожної мови хоча й розвивається за своїми, притаманними їй законами, водночас, дуже піддається впливу позамовних, екстралінгвістичних факторів. Проілюструємо це твердження тільки декількома прикладами, зв'язаними з вивченням і освоєнням всесвіту.

Слово **космос** у значенні «всесвіт» уперше з'явилося ще в давньогрецькій мові. До 1961 року воно вживалося у багатьох мовах світу, але далеко не у всіх. З початку космічної ери слово **космос** стало по суті міжнародним словом: воно тепер уживається в абсолютній більшості мов світу.

Від слова **космос** був утворений прикметник **космічний**. До 1961 року цей прикметник у-

ПОЛКОВНИК
О. ЛЕОНОВ
Герой Радянського Союзу,
льотчик-космонавт СРСР

★

слідницькі ракети, міжпланетні автоматичні станції набагато розширили наші уявлення про оточуючий нас світ і про інші небесні тіла — Місяць, Венеру, Марс. Космічні звершення стали символом ХХ століття.

Багато славних дат вписано в літопис історії космонавтики. Але є серед них такі, які вічно світитимуть яскравими зірками як нинішнім, так і майбутнім поколінням. Вісім років тому — 12 квітня 1961 року — радянський космічний корабель «Восток», пілотований громадянином СРСР льотчиком-космонавтом комуністом Юрієм Олексійовичем Гагаріним, був виведений на орбіту супутника Землі і, облетівши навколо планети, через 108 хвилин здійснив благополучну посадку в заданому районі.

Я пишу ці рядки, і переді мною знову і знову постає зовсім молоде мужнє і ясне, характерно російське обличчя Юрія Гагаріна. Першопрохідцем назвали його люди нашої

планети. Його подвиг став віхою в історії прогресу, від якої пішла нова ера освоєння Всесвіту.

До того квітневого дня будь-який опис польоту людини в безмежному і суворому океані зірок було монополією фантастів. Тепер це — практика наших днів. Додамо: героїчна практика, мужня і тверда хода назустріч світлій мрії.

Ми були і будемо свідками ще багатьох і багатьох чудових досягнень в освоєнні космосу, але політ Юрія Гагаріна був першим кроком в незвідане, кроком, який завжди найважчий, бо такого до нього в історії не було. Ось чому ім'я першовідкривача космосу — члена ленінської партії комуністів назавжди ввійде в золотий літопис найкрупніших завоювань на шляху вивчення і підкорення сил природи.

Штурм космічного простору триває. Нас, космонавтів, часто запитують: чого ми домагаємось дослідженнями поза Землею, чому літаємо в космос? На запитання є лише одна відповідь. Польоти — не самоціль, не рекордні досягнення. Головний смисл штурму космосу ми бачимо в користі, яку

він вже дає і ще дасть людям всієї нашої планети. Згадаємо слова основоположника космонавтики К. Е. Ціолковського: «...я сподіваюсь, що мої турботи, може скоро, а може й в далекому майбутньому, дадуть суспільству гори хліба і силу-силенну могутності?».

Прекрасна думка! Перші результати космічних досліджень, що проводяться в нашій країні, вже поставлені на службу науці і прогресу.

Радянські люди, яких веде Комуністична партія, розчинили двері в космос. Наші прагнення благородні. Це — шлях до нових знань, нових відкриттів, нових звершень. Можна не вагатися, що в майбутньому світ стане свідком нових космічних перемог, нових дерзаних, які ще благотворніше впливатимуть на життя людей планети Земля. Тим прекрасніші будуть і дарунки неба, які, безумовно, відкриють перед нами такі багатства, про які ми не можемо зараз і думати.

12 квітня особливий день. Від імені моїх товаришів, льотчиків-космонавтів, тих, хто вже побував в просторах Всесвіту, і тих, хто тільки готується до космічних стартів, мені хочеться передати гарячий привіт радянським людям, поздоровити їх з святом — з Днем космонавтики.

ЛЕКСИКА І КОСМОС

функції означення вживався порівняно рідко, як, наприклад, **космічний простір**, **космічні промені** тощо. Тепер прикметник **космічний**, **-а**, **-е** може вживатись як означення в багатьох нових словосполученнях. Наприклад:

1. **Космічний** політ, рейс, корабель, апарат, поїзд, автобус; богатир, монтажник, почтальйон; експеримент; інструмент, радіозв'язок; календар, день, тиждень; триумф.

2. **Космічна** ера, перемога, швидкість, техніка, станція, платформа, лабораторія, обсерваторія, проблема, біологія, медицина, музика, кухня, пошта; вахта, сусідка.

3. **Космічне** досягнення, дослідження, спостереження, телебачення.

Наведені приклади нових сло-

восполучень свідчать не тільки про розширення значення прикметника **космічний**, **-а**, **-е**, а й про набуття нового додаткового значення тими іменниками, які він визначає, характеризує. Це яскраво ілюструють такі нові словосполучення, як **космічний монтажник**, **космічний автобус**, **космічна карета швидкої допомоги**.

У мовах народів СРСР слова **космос**, **космічний**, **-а**, **-е** стали компонентами нових складних слів і аббревіатур. Так, тільки з 1961 року в мовах народів СРСР вперше почали вживатись такі нові складні слова, як **космонавт**, **космонавтка** — «плаваючий, -а в космосі», **космодром** — «місце, з якого запускається ракета з кораблем, супутником у космос», а з 1969

СЛОВО ПРО СЛОВО

року — така нова аббревіатура, як ЕКС — Експериментальна Космічна Станція.

Дослідження космосу помітно активізувало в усіх мовах світу слово **орбіта**. Так, довгий час латинське слово **орбіта** в багатьох мовах світу переважно вживалося у значенні «шлях, яким рухається небесне тіло в силу притягання його іншими небесними тілами». Тепер воно стало вживатись і в значенні «шлях, яким рухається штучний супутник Землі».

Усі наведені приклади свідчать, як позамовні, екстралінгвістичні фактори впливають на розвиток лексики кожної мови

Доцент А. МОСКАЛЕНКО.

ПРО ВЕЛИЧНИЙ ПОДВИГ

ПРОЙШЛО 25 років з дня визволення красуні Одеси від німецько-фашистських загарбників. Історики, учасники подій написали багато книг та статей про Одесу в роки Великої Вітчизняної війни.

Зупинимось на книгах, які надійшли до наукової бібліотеки ОДУ за останні п'ять років, виданих в Одесі, Києві, Москві в видавництвах «Маяк», Політвидав України, Київського університету, в воєнному видавництві.

В своїх спогадах «Осажденная Одесса», які вийшли в 1966 р., другим, доповненим і переробленим виданням І. І. Азаров, віце адмірал, член Воєнної ради Одеського оборонного району, розпо-

відає про піхотинців і моряків, льотчиків і саперів, робітників і робітниць, які будували укріплення, бронепоезди і танки, про керівників партійних і радянських організацій обложеного міста. У другому виданні автор розповідає про цікаві епізоди, про подвиги, які раніше не були висвітлені в нашій літературі.

В 1966 році в Одесі відбулася конференція, присвячена 25-річчю героїчної оборони міста Одеси в 1941 році. Тези доповідей наукової конференції були опубліковані під назвою «Немеркнущий подвиг». В цій конференції активну участь взяли і викладачі нашого університету М. С. Галицький, П. С. Столяр, П. А. Некрасов,

Я. М. Штернштейн, П. Т. Маркушевський, Д. С. Бельфор, М. Н. Якупов, П. Г. Чухрій, Є. В. Си-
зonenko, І. І. Владимiрова.

Свою книгу С. А. Вольський назвав «Величний подвиг». Подвигом була 73-денна оборона Одеси в роки Великої Вітчизняної війни.

В збірнику «У черноморских твердынь. Отдельная Приморская армия в обороне Одессы и Севастополя» автори книги, учасники цих легендарних боїв, ветерани-приморці згадують про безсмертний масовий подвиг радянських людей.

Поруч з героями відкритих боїв були солдати, які йшли на ворога таємними стежками. Вони проникли на воєнні об'єкти фашистів, чинили диверсії на суші і на морі, розвідували таємниці, знешкоджували гестапівську агентуру. Багато років учасники цієї невидимої війни лишалися безіменними, але не забутими. Документальна розповідь Л. Спраги та Я. Тумаркіна «Таємними стежками» присвячена

чекістам та їх добровільним помічникам, які діяли в окупованих фашистами Одесі й Херсоні.

Книга В. Єгорова, М. Зотова і О. Рогожина «Фронт у кожному серці» — хвилююча розповідь про діяльність Одеського партійного підпілля. В ній на основі багатьох архівних документів і спогадів безпосередніх учасників дається правдива картина героїчного двобою одеських підпільників з окупантами під час Великої Вітчизняної війни.

В нарисі В. Анастасьєва і Д. Лимарева «Безстрашна юність» йдеться про підпільну молодіжну диверсійну групу. Молоді патріоти зривали відправку ворожих ешелонів, виводили з ладу механізми, розповсюджували листівки.

В книзі «Наперекір смерті» М. Зотов на основі численних документальних джерел розкриває історію комуністичного підпілля на Одещині в роки Великої Вітчизняної війни, показує партійне керівництво підпільним і парти-

занським рухом в Одесі та області. В книзі вперше подаються узагальнені відомості про кількість підпільних організацій, партизанських загонів і груп, які діяли в тилу ворога, висвітлюється боротьба трудящих проти фашистських окупантів.

Нарис М. Федорова «Пояс слави» дає детальний опис поясу Слави — скульптур, монументів, зеленої зони, музею партизанської слави в селі Нерубайському, 60-кілометровою дугою з соснових і дубових ділянок, каштанових і платанових алей обнімає Одесу поясом Слави, який пройшов по головному рубежу оборони міста-героя Одеси в 1941 році.

Величний подвиг учасників героїчної оборони Одеси вічно житиме в серцях нащадків і запалюватиме їх на нові звершення в ім'я Батьківщини.

О. НОТКІНА.